מיכאל שלמה אבישיד

רב קהילת חב"ד רמת בית שמש א'
ראש כולל להוראה
דיין באה"ק ובחו"ל

Michael Chlomo Abichid

Rav kehilat Habdad a Ramat Beth Shemesh, Israel

Rosh Kolel et Dayan

ב"ה

ר"ח אדר תשפ"ה, רמת בית שמש, אה"ק ת"ו

זמן סעודת פורים כשחל י"ד אדר בערב שבת

א. להתחיל הסעודה כשעה לפני חצות

השנה, תשפ"ה, חל פורים, י"ד באדר, בערב שבת ק' פ' תשא, ועלינו לעמוד על הסדר הנכון לנהוג בנוגע לסעודת פורים, מכיון שבערב שבת יש מגבלות בזה, כמבואר בשו"ע בסי' רמט שלא לעשות סעודות גדולות בע"ש.

הנה, בשלחן ערוך או"ח סי' תרצ"ה (סע' ב) המליץ הרמ"א לערוך סעודת פורים בשחרית (שעות הבוקר), וזאת על מנת לסעוד סעודת פורים שהיא סעודת מצוה עשירה במאכלים, וגם לא לפגוע בתאבון של סעודת ליל שבת. וסעודת שחרית הכוונה כפי שכתב החיד"א בספר 'יוסף אומץ' - וכן הוא הפירוש הפשוט ברמ"א - שחלק חשוב של הסעודה הוא בשחרית. והיינו להתחיל את הסעודה כשעה לפני חצות, ואז אין בעיה שזה יגלוש אחרי חצות. ואתן דוגמא מעשית לפי שעון ארץ ישראל, והוא לערוך סעודה בין השעה 11 בבוקר לשעה 13 בצהריים, וכך אפשר לשמר תיאבון לסעודת ליל שבת. ודלא כפי שכתבו הרבה להמליץ להתחיל סעודה דקות ספורות לפני חצות, כי בכך אין זה נקרא שחלק גדול של הסעודה הוא לפני חצות, ואין מקיימים בכך את עצת הרמ"א.

(דרך אגב, בשנה רגילה הרמ"א מציע לעשות סעודת פורים בשעות הצהריים אחרי מנחה, וזאת מסיבות טכניות עקב עומס המצוות של פורים המוטלים עלינו אחרי תפילת שחרית, כי בלאו הכי ברור שיש ענין להזדרז לקיים סעודת פורים בשעות הבוקר, כמבואר במקור דברי הרמ"א (תרומת הדשן סי' רי שהעיד שכך נוהג כל שנה וכן העיד על עצמו הפרמ"ג, וכידוע כך המליצו כמה מקובלים לעשות כל שנה, ולכן היא סיבה טובה נוספת להקפיד השנה על סעודת שחרית בשחרית דוקא, היינו בשעות הבוקר לפני חצות).

ומנהג הספרדים בזה, מצינו ב' אופנים, לדעת הכף החיים (סי' תרצ"ה סקכ"ג) יש לעשותה בבוקר דוקא וכדברי הרמ"א, וכן כתב הגרע"י (חזו"ע פורים עמ' ע') שכן יש לנהוג לכתחילה, ויש אומרים שכן נהג בעצמו (ראה קובץ 'יחוה דעת' חלק א' עמ' פה). אולם בספר נהר מצרים (הלכות פורים בסופם) כתב שמנהג ירושלים לעשותה בסוף היום סמוך לשבת ולפרוס מפה ולקדש בכניסת השבת באמצע הסעודה, ושכן ראוי ויפה לעשות. ועוד לפניו כתב המאירי (כתובות ז, א) שכן המנהג הקדום.

ב. פורס מפה ומקדש

לענין האפשרות לעשות פורס מפה ומקדש, יש להעיר שדין זה מבואר בבבלי פרק ערבי פסחים (דיפם ק'-ק"א), בלי פרטים. בתלמוד הירושלמי ברכות (פרק א' ה"ה) מבואר שאם בסעודה לפני השקיעה שתה יין, יקדש כל הקידוש בלי ברכת בורא פרי הגפן, והביאו הרא"ש בערבי פסחים, וכן נפסק בשו"ע או"ח סי' רעא (סע' ד).

לענין ברכת המוציא אין שום פרטים גם בירושלמי. ונחלקו בזה הרי"ף והמאור, ועקב מחלוקת זו פסק הט"ז דספק ברכות להקל ולא לברך המוציא, וכן פסק אדה"ז (סי' רעא סע' יא), אלא שהוסיף (מקורו מהמג"א) **שבעל נפש ימנע מלעשות פורס מפה ומקדש.**

עקב הבלבול בפרטים אלו ועוד, בשנת תשד"מ הורה הרבי שלא לעשות פורס מפה ומקדש, והניף שנית ידו בשנת תשמ"ח שאז הוסיף שלא יבואו בתלונת אליו כי מקורו משו"ע אדה"ז. **ולכן לע"ד יש כאן סיבה ברורה לא לעשות כך.**

Michael Chlomo Abichid

Rav kehilat Habdad a Ramat Beth Shemesh, Israel

Rosh Kolel et Dayan

מיכאל שלמה אבישיד

רב קהילת חב"ד רמת בית שמש א'
ראש כולל להוראה
דיין באה"ק ובחו"ל

בכל זאת אלו שיחליטו לעשות כך מסיבות משפחתיות או קהילתיות, עליהם לדעת היטב את הפרטים שהזכרנו, וגם יאמרו על הניסים ורצה בברכת המזון, וגם יקפידו לאכול כזית לחם אחרי צאת הכוכבים, כמבואר חומרא זו בשו"ע אדה"ז סי' רסז. **וכמובן יזהרו מאוד לא להפסיד עקב כך מנחה וקבלת שבת ומעריב במנין, שאזי ודאי יצא שכרן בהפסדן.**

למנהג הספרדים, השו"ע כתב (סי' רעא סע' ד) בסתם שמברך שוב המוציא, ובשם יש אומרים כתב שאינו מברך. והלכה כסתם. אמנם הגרע"י (חזו"ע שבת ב' עמ' ע) כתב דמשום סב"ל אין לברך שוב המוציא.

ס

ג. ביאור דעת הרמ"א לעשות בבוקר דוקא

שאלה ידועה הקשו על הרמ"א כי הרי סעודת פורים היא סעודת מצוה, ולכאורה בסי' רמט שהיא הסוגיא בדוכתה, לא הגביל סעודת מצוה לשחרית בדוקא.

דהנה, לענין סעודת מצוה המותרת בערב שבת גם כשהיא סעודה גדולה, לא הגביל הרמ"א את זמן עשייתה בע"ש גופיה, ונראה שדעתו להקל שניתן לעשותה כל היום, גם אחרי השעה העשירית. והמגן אברהם (סק"ו) ואדמו"ר הזקן (ס"ז) כתבו שמצוה להמנע מתחילת שעה עשירית.

ולכן הרבה תמהו על דברי הרמ"א הנ"ל בהלכות פורים (סימן תרצ"ה ס"ב) והקשו למה כתב שאם חל פורים בערב שבת יעשו הסעודה בשחרית דוקא, והרי הוא עצמו בהלכות שבת התיר סעודת מצוה כל היום. ועוד, שהרמ"א כתב לגבי סעודת פורים בכלל שאין צריך להשתכר בה כל כך אלא רק ישתה יותר מרגילותו, ואין זה פוגם בקיום סעודת שבת ועונג שבת בכלל [שגם הרגשת גופו בטוב הוא מעונג שבת, כמבואר בסי' רמח שלא יפליג ג' ימים לפני שבת כדי שלא לפגוע בעונג שבת, כי המפליג הרי הוא חולה למשך ג' ימים]. והתמיה מתחזקת מביאור הגר"א שם שמציין כמקור לדברי הרמ"א בהלכות פורים את סימן רמט סעיף ב בהלכות שבת, והרי שם אין שום הגבלה, לא בדברי הרמ"א ולא בדברי השו"ע, בנוגע לזמן קיום סעודת מצוה בערב שבת גופיה.

ויש לבאר לענ"ד כדלהלן, ובהקדים, דבגמרא בפרק ערבי פסחים מובא רק הדין שיש להמנע מלקבוע סעודה מתחילת שעה עשירית בערב שבת, ושבערב פסח הוא מדינא, כנפסק בסי' תעא בדברי אדה"ז, ואין אפילו להרבות בפירות ואם יודע מראש שהסעודה תמשך גם אחר תחילת שעה עשירית אין לעשותה כלל.

אבל בערב שבת וערב יום טוב אין שום הגבלה לסעודה קטנה עד שחשיכה, ורק בסעודה גדולה אסור מדינא, וזאת כבר מהבוקר של ע"ש, והוא נלמד כידוע מהגמ' במסכת גיטין (לח, ב) משתי משפחות שנעקרו וכו' (עיין סימן תרל"ט לענין ערב סוכות שנלמד מערב פסח, ועיין שם ברמ"א שכתב חצות, ואדה"ז השמיטו ותן לחכם וכו'). אלא שהרמב"ם הוא זה שכתב שבערב שבת מצוה להימנע מתחילת שעה עשירית, וכן נפסק בשולחן ערוך הבית יוסף ללא חולק, וכן פסק אדמו"ר הזקן בכמה מקומות (סימן רמט ס"ט, רצא ס"ד ,ובסי' תקכט ס"ב) לכל ערב שבת וערב יום טוב, ולכאורה לא מצינו זאת בגמ', ולכן יש לעיין מה מקורו של הרמב"ם בדין הנ"ל (ועי' שם בדברי המגיד משנה שכתב מנין למד הרמב"ם דין זה, והוא מסברא ע"ש, לכן עדיין ניתן לשאול כדברינו מנ"ל להרמב"ם להבין כן, ע"ש ודו"ק).

וי"ל שהרמב"ם חשב כך מסברא, היות ובערב פסח מן הדין יש להימנע מסעודה קטנה כי יש מצוה דאורייתא של אכילת מצה (עיין ר"ן ועוד, שחמור יותר כי זו מצוה דאורייתא, ועוד כי האכילה היא עצם המצוה עצמה, משא"כ בשבת היא אמצעי לעונג שבת, וד"ל) מהטעם שזה פוגע בתאבון, ועוד, שמדין הגמרא בגיטין נלמד שסעודה גדולה בבוקר פוגעת בתאבון של ליל שבת והיא אסורה מן הדין, לכן י"ל שסבר הרמב"ם, שאמנם נכון שערב שבת פחות חמור מערב פסח, אבל לכתחילה ודאי צריך לאכול סעודת שבת לתיאבון כראוי, וכלשון אדמו"ר הזקן בסימן רמט ס"ב, וכיון שמצד המציאות יש לומר בפשטות ש שסעודה קטנה תפגום בעונג סעודת שבת, לכן כתב הרמב"ם שיש להימנע מלקבוע סעודה גם בע"ש מהשעה העשירית ולמעלה (כידוע שהיו שהתענו בערב שבת, כמובא בהמשך הסימן שם, ראה בשוע"ר שם סי"ב).

מיכאל שלמה אבישיד

רב קהילת חב"ד רמת בית שמש א'
ראש כולל להוראה
דיין באה"ק ובחו"ל

Michael Chlomo Abichid

Rav kehilat Habdad a Ramat Beth Shemesh, Israel

Rosh Kolel et Dayan

וע"פ הנ"ל, יש לומר שגם ברוח זו כתבו המגן אברהם ואדמו"ר הזקן להימנע גם **בסעודת מצוה** המותרת בערב שבת, כי הגם שמעיקר הדין סעודת מצוה מותרת גם אם זה יפגע בסעודת שבת, אבל מ"מ, כפשוט שאם אפשר לעשות שלום במרומיו, יש להשתדל בכך לכתחילה. ולכן הציעו המג"א ואדמו"ר הזקן להימנע מתחילת שעה עשירית.

ובנוגע לרמ"א, והוא העיקר, י"ל שהרמ"א מסכים לגמרי עם הסברא הנ"ל, ולכן אם אפשר לכתחילה לסדר שגם סעודת שבת לא תיפגע, הנה מה טוב. ומה שכתב שאפשר לעשות סעודת מצוה בערב שבת בלא הגבלה, הוא מעיקר הדין, ודיו שבא לחדש כבר חידוש גדול, כי מעיקר הדין אסור לעשות סעודה גדולה מהבוקר כדברים החמורים שאיתא בגיטין, ולכן כתב הרמ"א שסעודת מצוה שאני, והיא מותרת בערב שבת. אבל כמובן שיש לשמור על עיקר הסברא וטעם דברי חז"ל, ולהשתדל לשמור גם על עונג סעודת השבת, ובלשון חז"ל 'מהיות טוב אל תקרי רע' (מסכת ברכות ל'), וזה נלמד מהרמב"ם שכתב שמצוה להימנע, כנ"ל, וד"ל.

ועפ"ז מובן מה שהציע הרמ"א בהלכות פורים, כי סעודת משתה זו ארוכה בדרך כלל, וההגיון הפשוט אומר לעשותה מוקדם. ולכן ציין הגר"א לסימן רמ"ט סעיף ב' בקשר לדברי הרמ"א לעשות סעודת פורים מהבוקר, כי הכל לפי ההגיון ולפי טיב הסעודה, כפי שנלמד משם, כמשנת"ל. **ולכן בסעודות מצוה הארוכות במיוחד אפשר ללמוד מהרמ"א בהלכות פורים, וד"ל.**

ד. הידור שלא לאכול אף בסעודת מצוה בע"ש

עוד יש להעיר בענין זה, שאדמו"ר הזקן בסי' רמט כתב **שטוב** שלא יאכלו בסעודת המצוה שבע"ש רק **מנין מצומצם**, מלבד הקרובים והשושבינים, ולכן מובן שאע"פ שמדובר בסעודת מצוה עדיין ישנה הגבלה וצריך להשתדל כמה שיותר שלא לפגוע בתיאבון של סעודת שבת (ועיין בקונטרס אחרון הידוע שם (סק"א), מה שהביא ממהר"ש מלובלין ותלמידו השל"ה). והסיבה שזה רק בגדר הידור בלבד ("טוב שלא יאכלו . . רק מנין מצומצם") הוא כי הרמ"א והלבוש והאלי' זוטא מקילין להזמין את כולם לסעודה, אבל בכל זאת פסק רבינו שרק מנין מצומצם מלבד וכו', ולכן יש להתייחס לזה בסעודות מצוה בע"ש.

ה. העולה למעשה:

א) יתחילו הסעודה בבוקר לפחות שעה לפני חצות.

ב) לכתחילה יש לגמור הסעודה מבעוד ואין לעשות פורס מפה ומקדש.

ג) אם עושים פורס מפה, יזהרו בכל הדינים, דהיינו שיפסיקו לאכול מיד בשקיעה, ויסדרו השלחן ויפרסו מפה על הלחם, יקדשו בלי ברכת בורא פרי הגפן, וימשיכו לאכול בלא ברכת המוציא.

ד) יאכלו לפחות כזית לחם אחרי צאת הכוכבים (שוע"ר סי' רסז ס"ג).

ה) אם רואים שהדבר יביא לידי מכשול ותקלה, כגון שיהיה בלבול קהל וחלקם יברכו ברכות לבטלה וכדומה, או ימשיכו לאכול בלי קדוש, בודאי שיש להימנע מהנהגה כזו ככל שאפשר.

ו) כמו כן ייזהרו שלא להפסיד מנחה, קבלת שבת ותפילת מעריב במנין יחד עם הקהילה, אחרי הסעודה, שמתוך משיכת הסעודה עלולים לבוא לידי כך, ויצא שכרם בהפסדם.

ויהי רצון שנזכה למסמך גאולה לגאולה תיכף ומיד,

מיכאל שלמה אבישיד

הרב מיכאל שלמה אבישיד
ראש כולל
ורב קהילת חב"ד
רמת בית שמש א'